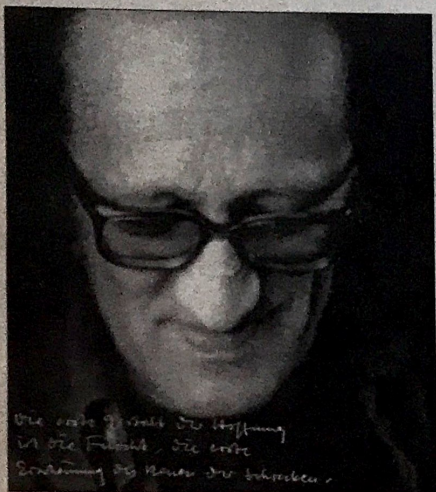

Хайнер Мюлер след Хайнер Мюлер

Мюлерматериал

Аз съм мъртъв, гробът - неизвестен,
риба някоя ме е изляла, искала и тя да проговори,
или някой морски бог, понеже във морето му
съм се изхранил.

Хайнер Мюлер, *Филоктет*
Секна потокът от кръв по артериите на една драматургия, населяваща пространствата отвъд пие-тата. Точно там, където пишешите за театър обикновено се чувстват най-несигурни, Хайнер Мюлер с необяснимо витално опиянение танцувахе сякаш нескончаемия си дервильски танц. Въртейки се с болезнено настървение около оси, забити в раните на този век, с раздрани от неспирното тупуркане ходила и ята лешояди над главата си, той „неусетно“ по пътя неизвестен на месето, където най-накрая всички части се събират“. И както обикновено става в такива случаи, май не забеляза, че не е забелязан. А като да не беше забелязан. Не че не беше прославян и поставян, не че му беше отнемана думата, не че не ползваше облаги, не че му липсваше популярност, не. Просто по някакъв трудно обясним начин в ползването на общия интерес все се изтъпваше буквата на неговото творчество, а духът на същото само конспиративно загатваше за себе си изпод шапка-невидимка. Но в силно политизирани времена е така. С особена сила това важи за рецепцията тук, в България, където той (с редки изключения) винаги е бил иман за нещо като нищо на света: уж апологет на социализма, но не съвсем; Брехтподобен автор на текстове за политически театър, но недован; умозрителен реакционер, но не чак толкова; модернист, но не точно; авангардист; но какво е това?... По-интелигентните се задоволиха с предельно широкото и вече почти нищо не казващо „постмодернизъм“, по-тъпите го заклеймиха като формалист и туйто. Класификаторската хигра грохна с пъшкане пред изпития му лик. За обща утеха обаче, както казва и самият той: „Не всичко, което не може да бъде разбрано веднага, е всъщност неразбираемо“. Подложени веднъж на неизбежния

Брехтов тренинг като някакви интелектуални пигмеи да изтръгваме само социални послания, много трудно бе да не прибдим шалаката у Мюлер като сърцевина и да не го изхвърлим в килера като назидателен многословник. Разбира се, правейки така, грешахме, но не толкова, защото той е много трудно смислям, колкото поради немоцта на собствените ни херменевтични силици. Текстовете на Мюлер са подлъгващи, защото в хоризонтала сякаш са предельно достъпни смислово и четящият или слушащият ги остава с лъжовното впечатление, че те няма какво друго да кажат, освен това, което казват в прав текст. Ядец! Мюлер по правило стреля много по-високо, отколкото сам твърди за себе си. Възпитаното в шамлите на психологическия театър съзнание, свикнало безпрепятствено да открива т.нар. втори план в гората от наподообителни клишета,

тук естествено търси под вола теле. Смутено, че не открива нищо неизказано в мотивациите на персонажите, то в безпомощната си убогост отдава това на лош стил, на повърхностност, на формализация, на (немска) недодяланост и пр. Агресивната изостреност и крайният изказ на героите почти го плашат и то, логично е, първоначално се отдръпва. Но „ужасното е първа проява на новото“. Мюлер бе докрай смел в завръщането на човека при самия него и почти садистичен в непритворното озоваване на гноящите рани. Антиестетика? Не, епическа сериозност. Хората на Мюлер са функции на своята болка, мотивациите им нарочно и целеше са редуцирани до нея. И тъйкато с това са предельно театрални. Думата тук добива почти физическа плътност и се превръща в инструмент на доминацията над другия, в оръдие на изтезанието. Персонажите не просто разговарят, не просто словесят, а разменят картени откоси. Риторичността на слога, смислово нажежена и неотклонно действена, захвря в себе си огромни енергии, прави възможно говоренето като стрелане - нещо, чийто пробраз е в лиц-диалога на античната трагедия. Там пък, където диалог изобищо липсва, в най-чист вид се конструира епическото поле. И в двата случая за театралното постигане на текстовете се изисква много мощен актьорски ресурс и подход, коренно противоположен на психологическия. Опитът да се усвои Мюлер с познатия набор интерпретативни хватки е толкова гротескно утопичен, колкото евентуален хепиенд във връзката между Дебюссон и Първата му любов. Благодарно усилие се изисква, за да проникнеш зад повилата драматургията му пелена, изтъкана от лакедонска суровост. Притегателната и по древному скроена монолитност на образите е ненаподоима, защото е опряна на изключително будното му сетиво за архетип, сетиво, долавящо музиката на цялостния свят наред какофонията на разнебитения. С „Филоктет“ Мюлер единствен сред модерните автори успя да конструира текст с античен дух за разлика от Сартър, Ануи, Кокто и доста други, които в сравнение с него просто паразитираха върху

митологичните фабули къде с проветина, къде със сантиментална цел. И които виждаха във „Филоктет“ само иносказателна приказка за вероломната безпринципност на нацизма, всъщност нищо не виждаха. А междувременно генетично пристъпна на Мюлер епизъм се възради в основата на брутално-саркастичните, инжестрирани с голяма доза черен хумор „прусашки“ гротески и в кървавите пана на революциите. Шегите с разпеления свят съвсем не бяха беззобидни. Сред парчетата на същия драматургът свърза в алхимическа венчавка машината и обитателя на Елсинор. Мюлер не скрибуцаше с перо, а режеше със скалпел. Той свойски се разхождаше по рба на поносимото и оттам надаваше апокалиптичния си вик - безцеремонно смел и с болка изтръгнат. Вик пред оголения нерв на смисъла.

Разбира се, тази апология в крайна сметка си остава чисто мой и може би недотам обоснован волюнтаристичен акт. Тя няма да накара нехаресващия тази драматургия да я обикне, но „това, което вятърът не може, липсата на вятър може“ и ако, дай Боже, ни бъде отредена възможността след доста време да погледнем назад към Мюлер от недоокаля го нов век, ще ни стане кристално ясно колко много той е надскочил своя.

Бреговете на европейската театрална култура, осянати с епитафии, все повече пустеят. Черни ангели надвисват над зрительните зали и пагат безмълвно в публиката. Дълбоките рани все още заздравяват трудно, а Войцек пак продължава да бръсне своя капитан, да яде предписания му грах, да измъчва своята Мари с апатичната си любов... Fin du siècle.

Явор Гърдєв